

**ELS BENS DE L'HOSPITAL DE SANT ANDREU DE MANRESA EN EL
SEGLE XVII**

Torras i Serra, Marc.

Amb la present comunicació a aquest congrès d'Història de la Medicina Catalana voldriem donar a conèixer un document que amablement ens ha estat facilitat pel dr. Ramón N. Cornet. Document que no vam poder utilitzar per al nostre treball "El mobiliari de l'Hospital de Sant Andreu de Manresa en el segle XV" (1) car encara no en coneixiem l'existència. Així doncs, per aquest motiu podrem considerar la present comunicació com a complement d'aquest anterior treball ja esmentat en el qual parlàvem de les pertinences de l'Hospital de Sant Andreu de Manresa en el segle XV. En aquell cas la documentació que utilitzàvem es tractava de dos inventaris dels anys 1419 i 1420 respectivament.

Aquesta vegada faren un salt endavant en el temps i parlarem dels béns d'aquest mateix hospital a començaments del segle XVII, ja que el document que utilitzarem es tracta d'un inventari dels béns d'aquesta institució, amb data de 29 de juliol de 1601, realitzat pel notari manresà Rafael Torras. Inventari que es complementa amb una petita nota final on se'ns indica que el dia 1 d'agost d'aquest mateix any de 1601, els administradors de l'Hospital lliuren aquests béns en comanda a un blanquer de Manresa i la seva muller, sens dubte, per a que ambdós en tinguin cura tot exercint l'ofici d'hospitalers (2).

Tot i aquest canvi d'època, però, aquest document una vegada més ens refermarà la impressió inicial que teniem respecte a la pobressa de mitjans de qué disposava l'Hospital de Sant Andreu en èpoques passades.

Respecte a això, però, cal tenir en compte que durant els segles XV i XVI es visqué a Manresa i a Catalunya en general una greu situació d'estancament i crisi econòmica. Tot i així, a mitjans i finals del segle XVI podem creure que es començà a donar una lenta represa que poc a poc portà a una superació d'aquesta crisi econòmica i demogràfica.

En el cas de Manresa, aquesta recuperació econòmica del segle XVII vingué donada pel continu creixement de la blanqueria i d'altres sectors com la indústria clavetaire o els escultors barrocs. Poc o molt, al llarg del segle XVII, l'Hospital de Sant Andreu també s'anà refent econòmicament i anà adquirint recursos per a poder dur a terme la seva tasca assistencial. Abans d'aquest redreçament, però, cal veure que l'esmentat hospital havia patit una crisi molt forta, reflex, sens dubte, de la situació que es vivia a la ciutat i el país.

Així, doncs, si quan tractàvem el tema del mobiliari de l'hospital en el segle XV parlàvem d'una manca de mitjans i pobresa de recursos, la qual cosa es feia ben palesa a l'observar els dos inventaris que publicàvem, la situació que podem copsar mitjançant aquest inventari del 1601 continua essent bastant decebedora. Oimès si tenim en compte que en els segles XIV i XV a Manresa hi havia dos hospitals importants (el de Sant Andreu, o hospital superior, i el de Santa Llúcia, o hospital inferior). La crisi, però, va fer que la situació es fés cada cop més insostenible per a aquestes dues institucions, obligant aquesta pobresa crònica a la desaparició d'un hospital per a que l'altre pogués sobreviure. Així doncs, l'any 1553, les rendes i tots els béns de l'hospital de Santa Llúcia passaren a propietat de l'hospital de Sant Andreu, quedant aquest com a hospital únic de la ciutat (3). Tot i així, amb el document que publiquem (vegeu apèndix), podem constatar com aquesta unió, de moment, no va suposar cap revifalla aparent, sinó que tan sols va permetre que aquesta institució s'anés mantenint, a l'espera de temps millors, amb l'aggravant que al reduir-se el número d'hospitals, forçosament es reduïa també el número de llits amb que comptava la ciutat. La qual cosa és més greu si tenim en compte que la funció social d'acolliment de malalts i indigents sempre té molta més importància en temps de crisi (pel major volum de gent necessitada d'aquesta assistència) que no pas en altres moments de benestar econòmic.

Malgrat això, com podem deduir del que diu Sarret (4), aquesta unió d'hospitals vingué complementada amb un canvi d'enfoc dels administradors, de cara a una major obtenció de recursos i una millor gestió dels que ja tenien. Un d'aquests canvis, que es reflecteix en el document és la creació de les figures de les "setmaneres", dones que els dies de mercat demanaven almoines per a l'hospital a les portes de la ciutat.

Tot això comportà que ja en ple segle XVI es poguessin fer unes petites millores a l'edifici: arreglar la teulada i ampliar els dormitoris l'any 1553, i fer una escala nova i una capella l'any 1570. Possiblement aquest mateix any es devia encarregar al prevere Miquel Vilella que fés un crucifix per a aquesta capella (5), crucifix que trobem esmentat a l'inventari del 1601.

LES PERTINENCES DE L'HOSPITAL

Tot i aquest moviment i aquestes obres que acabem d'esmentar, podem suposar, però, com deiem abans, que a finals del segle XVI i inicis del XVII l'hospital no devia viure una situació precisament esplendorosa, ja que, com podem veure pel document que transcrivim, els béns mobles de l'hospital eren més aviat escassos.

Així, a l'inventari del 1601 només hi veiem aparèixer un total de nou llits, mentre que als inventaris del segle XV hi trobaven al menys un mínim de deu llits propis de l'hospital, i cinc més que eren repartits en diferents cambres de l'edifici, alguns d'ells susceptibles de poder ésser utilitzats per a l'hospital. Una altra de les quantitats que, lligada a la dels llits, s'ha reduït, és la de les flassades, essent aquesta de 20 l'any 1601, mentre que els anys 1419 i 1420 n'hi havia 38 i 39 respectivament. Amb tot, però, podem observar com en els diferents inventaris poc o molt es manté un certa proporció de unes dues flassades per llit.

El número de matalassos es manté més o menys igual: 8 al 1419, 9 el 1420 i 7 el 1601, així com els de coixins (17 el 1419, 14 el 1420 i 16 el 1601). En aquest punt, però, cal fer un petit comentari filològic, indicant que mentre que en els inventaris medievals s'utilitza el terme "traversers" per

a designar els coixins, l'any 1601 veiem com el notari diferencia entre coixins i transversers. Amb tot, nosaltres hem cregut oportú no tenir en compte aquesta diferència mínima que, sens dubte, devia existir i englobar-ho tot amb el terme "coixi".

Continuant amb les comparacions, curiosament el número que augmenta és el de llençols. Així, mentre que l'any 1419 n'hi havia 40 i el 1420 ja eren 46, l'inventari del 1601 ens diu que l'hospital compta amb 54 llençols. Es sorprenent veure com aquest número augmenta al mateix temps que es redueix el de llits.

El que ens apareix apareix ja nou en aquest inventari són els 20 tovallons, que en el document veiem esmentats amb el non de "torcaboques". Aquests tovallons ja serien propietat de l'hospital, per a ús dels interns i malalts, mentre que els tres únics tovallons que veiem aparèixer a l'inventari "post mortem" del 1419 caldria considerar-los com a propietat personal de l'hospitalera morta.

Altres tipus de roba que apareixen en el segle XVII són les 26 coixineres i les 48 camises. Aquestes darreres, cal suposar que per a ús dels interns de l'hospital.

Altres mobles que, lligats als llits, veiem aparèixer en el segle XVII són les 10 cadires i els 2 escambells, que podríem comparar amb els 6 bancs i 2 banques del 1419 i els 4 bancs de llit, el banc i l'artibanc que trobem esmentats en el document del 1420.

Pel que fa a la vaixela pròpia de l'hospital, malauradament no en podem comentar res, car l'any 1601 tan sols se'ns diu que hi ha "obra de terra, plats i escudelles", sense especificar-nos en la quantitat.

Una altra part a comentar, quant a les pertinences de l'hospital, seria el que l'"esquella de l'acapte" que veiem aparèixer en el segle XV, aquí ha estat substituïda per les quatre taces d'argent que utilitzen les "setmaneres" per a captar a les portes de la muralla en els dies de mercat o pels carrers i cases de la ciutat la resta dels dies.

Un darrer comentari ja seria per als pocs elements que, amb moltes reticències, podríem definir com a únics i

exclusius de l'hospital, si més no pel què fa a la seva possible utilització durant les cures o tractaments dels malalts o interns. Aquests objectes serien: una "cassoleta d'olors", una "caldereta" per a tenir-hi aigua beneïda i, sobretot, les dues albardes per a portar malalts, la sistella amb benes per a sagnar i les tres tisoires. Tots ells elements que veiem aparèixer a l'inventari del 1601.

De fet, sempre ens podria quedar el dubte de si aquest inventari que estudiem és sencer o incomplet. Tot i mancar-li l'encapçalament on s'havia d'explicar, entre d'altres coses, el motiu pel qual es fa aquest inventari, nosaltres creiem que almenys pel què fa a la part de llistat dels béns, aquesta és completa. Evidentment, a diferència de l'inventari dels béns de l'hospitalera morta el 1419 (6), aquí hi trobem únicament i exclusiva les propietats de l'hospital i no pas, com el cas anterior, les propietats i béns personals de la difunta o, com hagués pogut passar, dels hospitalers actuals o d'alguns dels malalts i interns. Possiblement, per això tenim aquesta sensació visual de que aquest document és força més reduït que els anteriors.

Ja per acabar, només fer un breu comentari a les diferències que, pel què fa a l'edifici, podem extreure de les poques referències que se'ns donen en els tres inventaris. Així, cal constatar que mentre que en el segle XV l'hospital en sí tant sols consistia en una cambra situada a l'entrada (lloc on hi havia els llits) i possiblement la cuina, essent la resta de l'edifici (tres cambres) destinada als hospitalers, en el segle XVII, segons podem deduir de l'inventari, hi havia un mínim de quatre cambres on hi havia els llits (l'inventari ens especifica els béns de dues cambres i, sense indicar-nos-en el nombre, ens diu el que hi ha "en las otras cambras"). A més de les cambres, hi trobem la cuina i les dues sales, on cal suposar que hi farien vida els malalts i interns de l'hospital.

NOTES

- (1): TORRAS i SERRA, Marc: El mobiliari de l'Hospital de Sant Andreu de Manresa en el segle XV. Miscel.lània nº 7, C.E.B. Manresa. En el moment de la redacció d'aquestes línies, encara en premsa; article al qual trametem, per les constants referències que en farem.
- (2): AHPM (Arxiu Històric de Protocols de Manresa). Notari Rafael Torras, Inventaria 1601-1606 folis 1 (r) a 3 (r).
- (3): SARRET i ARBOS, Joaquim: Història religiosa de Manresa. Esglèsies i convents. Manresa, 1924, pàg. 236.
- (4): El Hospital de San Andrés. Manresa, 1940, pàg. 63.
- (5): El Hospital de San Andrés. pàg. 63.
- (6): AHCM: (Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa) /Assis. nº 1 (Hospital de Sant Andreu I) document del 1419, setembre, 20. Publicat a l'article El mobiliari de l'Hospital de Sant Andreu de Manresa en el segle XV.

1601, juliol, 29 Manresa.

INVENTARI DELS BENS DE L'HOSPITAL DE SANT ANDREU DE MANRESA.

AHPM / Notari Rafael Torras. Inventaria 1601-1606.

Die dominica. XXVIII. mensis julii anno a nativitate Domini. M. DCI.

Inventarium sive reportorium factum de bonis mobilibus Hospitalis.

En la entrada:

Primo un cep.

Item, una correiola en lo pou ab sa corda, cadena de ferro y galleda de fusta.

Item, duas albardes per portar los malalts.

En la sala:

Primo un cofre de fusta de alber gran ab pany ses claus.

Item, una caixa llarga de fusta ia usada.

Item, un cofre gran ab pany y clau, de fusta de noguer.

Item, tres caixes.

Item, altra caixa ab pany y clau petita.

Item, quatra altres caixas (a) ja vellas.

Item, un buffet de fusta de pi.

Item, quatra cadires de pi [± 4].

Item, tres cadires comunas.

Item, duas cadires baixas petites sense epalleres.

Item, una cadira baixa de fusta.

Item, dos scambellis.

Item, una salinera.

En la cuina:

Primo uns flamacles.

Item, tres calderas de aram, una gran, altra mity esera y
altra petita.

Item, tres copas de aram, dues bonas y una dolenta.

Item, un fogó de aram.

Item, un alambí de aram.

Item, un morter de courer ab sa ma.

Item, una conca de aram.

Item, dos scalfadors de aram.

Item, uns ferros de tres peus grans.

Item, uns ferros de tres peus grans.

Item, uns ferros petits de tres peus.

Item, una olla de aram gran ab sa cua de ferro.

Item, un sedas nou de seda.

Item, un porgador.

Item, un sach de una carraga, ja usat.

Item, en la primera cambra de dit ospital se troba un
llit de camp, de fusta de noguer, ab ses barres de
ferro.

Item, en la segona cambra, un llit de camp de fusta de
pi, ja usat.

Item, en las otras cambras y sala se troban sis llits
de pots y banchs.

- Item, deu marfagues, entre bonas y dolentas.
- Item, set matalassos, entre bons y dolents.
- Item, vint flassadas y dos trossos.
- Item, vuyt coxins de ploma.
- Item, vuyt traversers plens de ploma.
- Item, vintytres coxineres, entre las quals ni ha una de llista de grana y altra ab ret sobreposat.
- Item, tres coxineres dolentes.
- Item, sinquanta quatra llansols.
- Item, vint torcaboques.
- Item, set tovalloles.
- Item, quaranta vuyt camisas, la maior part d'ellas bonas y las otras rahanables.
- Item, un mantonet de cordellats blanchs y un sobrecap guarnit de fusells, dos gambuxos y un bovesall lis.
- Item, una sistella ab benes per asagnar y tres stisoras.
- Item, un parer de salichs ab cossetas, capells y mocadors.
- Item, unas cortinas de tela guarnides de llesta de fil rovallat ab sa tela de davant llit del mateix ab alamaras als cantons de ditas cortinas.
- Item, una tela davant llit de red sobreposat.
- Item, unas stovallas de ginesta guarnidas de flocadura.
- Item, quatre culleres de plata, una de pota de bou y las altres llisas.
- Item, duas bassinetes de llautó.

- Item, quatra taces de argent, las quals tenen los administradors per donar a las semmaneres per acceptar als portals per los pobres malalts del dit hospital.
- Item, una sort de obra de terra, plats y scudelles.
- Item, sis llumaners.
- Item, una porpra de domas morat.
- Item, una cortina de filam que esta davant lo Xristo, en lo corredor.
- Item, una canalobra de llauto.
- Item, una cassoleta de olos.
- Item, una caldareta per tenir aygua benyta.
- Item, una pastera nova, sense cobertor.
- Item, un llit nou de pots y banchs ultra dels dalt continuats.
- Item, una olla de aram mityansera.
- Item, un cabas de mitya cortera.
- Item, un cova de canyes.
- Item, uns ferros lliuens.
- Item, uns almollis.
- Item, una pala de foch.
- Item, quatorse culleres de llauto.
- Item, dos paeillas.
- Item, una bota de vi vermell.

Que bona mobilia fuerunt tradita per venerabile dominum Bartolomeum Orpina, anno retro elapso priorem, et honorabile

[±2] Casamityana et Jacobum Casas, administratores Ospitalis, venerabile domino Hieronimo Corrons (b), priori, Petro Corrons et Honofrio Tries, administratoribus Ospitalis per honorabile Consilliu noviter electis.

Testes [±8] sunt honorabile Hieronimus Solerfarrans, blanquerii, Salvator Mares [±6] cives Minorise.

Quiquidem bona inventariata supra designata et continuata postmodum videlicet die mercuri, prima mensis augusti eiusdem anni M.DCI. (c) acceptis duobus partitis, videlicet de las quatra taces de plata y de la bota del vi, reliqua omnia fuerit tradita in comendam Antonio [±7], blanquerio, civis Minorise, et Elionoris, eius uxor.

Testes sunt: Philipus Garriga, botigerius, civis Minorise, et Bartolomeus Graner, polvorerius, parrochie de Navarcles.

Notes a la transcripció:

(a): petitas ratllat.

(b): Petro ratllat.

(c): fuerunt tradita acceptis ratllat.